

Hr Kalle Laanet
Justiitsministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 Tallinn
E-post: info@just.ee

09.01.2024

Korruptsioonivastase seaduse ajakohastamine

Lugupeetud minister Laanet

Aitäh konstruktiivse arutelu eest korruptsioonivastase seaduse muutmise võimaluste üle. Tartu Ülikooli eestvedamisel on eri ülikoolide kolleegid põhjalikult omavahelarutanud, millised oleks võimalikud muudatused korruptsioonivastases seaduses, mis kõige paremal moel soodustaksid teadustulemuste praktikasse rakendamist ning kõrvaldaksid seda takistavad õiguslikud piirangud.

Kordan siinkohal veelkord üle selle, milliste probleemide ees on ülikoolid teadustulemuste praktikasse rakendamisel.

- Vastavalt [korruptsioonivastase seaduse](#) (KVS) §-le 2 on ülikooli akadeemilised töötajad ametiisikud, kui nad oma tegevusega mõjutavad ülikooli kui institutsiooni tehtavaid otsuseid, näiteks eraettevõtetega lepingute sõlmimisel, neid ettevõtteid asutades või nendes osalust omandades. Vastavalt KVS §-le 11 on ametiisikul keelatud otsuse tegemine või selles osalemine ametiisikuga seotud isiku suhtes, kelleks on ka need eraõiguslikud juriidilised isikud, kelles ametiisik ise osalust omab.
- Ülikooli põhitegevus on teadus- ja arendustöö – selle käigus jõutakse teadustulemusteni, millel on tihtipeale potentsiaali leida kasutust ka praktikas, kuid mille praktikasse viimiseks ei ole ülikoolil ressursse ning mis ei ole ka ülikooli ülesanne. Seega on ülikoolil vaja leida erasektorist partner, kellel on huvi ja võimekust ülikooli loodud teadustulemust edasi arendada nii, et sellest saaks kasutatav teenus või toode.
- On tavaline, et teadlane ise kui enda teadustööd kõige paremini tundev isik on valmis enda loodud teadustulemust ka edasi arendama ning selleks eraettevõtte looma. Ka mujal maailmas on tavapärane, et teadlased loovad ise ettevõtted, mille abil arendavad edasi ülikoolis loodud teadustulemusi. Paraku on vastavalt KVS-le ülikooli võimalused sellise ettevõttega koostööd teha väga piiratud, sest ülikool ei saa neid otsuseid teha nii, et sellel teadlasel ei oleks ülikooli tehtavatele otsustele mingit mõju, kuna teadlane tunneb vastavat valdkonda ülikoolis kõige paremini ning keegi teine samasugust ekspertiisi ei oma. Ülikool kindlasti ei soovi häid teadlasi lõplikult erasektorile kaotada. Lisaks on konkreetse teadustulemuse rakendamisel tihtipeale vajalik, et teadlane sama küsimusega ka ülikooli teadus- ja arendustegevuse käigus edasi tegeleks, st koostöö ülikooli ja ettevõtte vahel oleks pikaajaline ja püsiv.
- Ei ole mõeldav, et ülikooli teadustulemuse praktikasse rakendamisel kohaldatakse pidevalt KVS-i § 11 lg 3 p 4, mille kohaselt toimingupiirangut ei rakendata, kui ametiisiku asendamine ei ole võimalik asendajale esitatavatele nõuetele vastava isiku puudumise tõttu. Sisuliselt terve ettevõtlusharu toimimist ei saa üles ehitada ametiisiku asendamise võimatust puudutavale

erandile. Lisaks ei anna see lahendus teadlasele endale piisavat kindlust, et ta tegutseb vastavalt seaduse nõuetele, sest tal endal on väga keeruline analüüsida iseenda asendamise võimalikkust või selle puudumist. See aga toob kaasa olukorra, kus teadlastel ei ole piisavalt motivatsiooni ega julgust ettevõtlusega tegeleda, mistõttu jäävad teadustulemused praktikasse rakendamata.

Analüüsinud olukorda igakülgsest, teevad ülikoolid ettepaneku täiendada korruptsioonivastase seaduse paragrahvi 11 lõiget 3 uue sättega järgmises sõnastuses:

„(3) Toimingupiiranguid ei kohaldata:

5¹) avalik-õigusliku ülikooli poolt eraõigusliku juriidilise isikuga tehingu tegemisel, äriühingu asutamisel või selles osaluse omandamisel, kui seda tehakse teadus- ja arendustegevuse tulemustest toote või teenuse väljaarendamiseks ja selle turule pakkumiseks;“.

Eesmärk on välistada toimingupiirangu alt sellised tehingud, mis on otseselt seotud teadus- ja arendustegevuse tulemustest toote või teenuse väljaarendamise ja selle turule pakkumisega, nt üheskoos teadlasega vastava iduettevõtte loomine, ühiselt loodud või üksnes teadlasele kuuluvale ettevõttele teadus- ja arendustegevuse teenuse osutamine jne.

Kuigi käesolevas kirjas esitatud ettepanek sisaldab erandi loomist üksnes avalik-õiguslikele ülikoolidele, siis ülikoolid ei ole vastu, kui erandit laiendatakse ka teistele Eesti teadusasutustele.

Lisaks viitan, et teadus- ja arendustegevuse mõiste on defineeritud teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse paragrahvi 2 punktides 2 ja 7 ning vastavate tegevuste tulemustest räägitakse ka sama seaduse paragrahvi 3 lõike 1 punktis 6. Teadus- ja arendustegevusele on mitmed erandid loodud ka riigihangete seaduses. Seega ei vasta tõele mõnedes aruteludes kõlama jäänud probleem, et teadus- ja arendustegevus ning selle tulemused ei ole Eesti õiguskorras üheselt defineeritud ning seetõttu ei saa neid termineid seaduses kasutada.

Alternatiivina väljapakutud sõnastusele oli arutuse all võimalus teadustulemuste praktikasse rakendamiseks loodud ettevõtted üldse seotud isikute ringist välja arvata, täiendades korruptsioonivastase seaduse paragrahvi 7 lõikega 2¹, mis seda sätestaks, sh näiteks nähes ette, et ülikooli nõukogu või muu pädev organ nimetab need ettevõtted, kellele välistus laieneks. Seda lahendust aga ei saa pidada eesmärgipäraseks, proportsionaalseks ega rakendatavaks, sest eesmärk ei ole mitte luua erandit korruptsioonivastases seaduses sätestatud toimingupiirangutest teatud ettevõtetele, vaid teatud konkreetset liiki tegevusele (teadus- ja arendustegevuse tulemustest toote või teenuse väljaarendamine ja turule pakkumine). Kui selle tegevusega tegeleva ettevõttega tehakse mingi muu tehing, mis ei ole otseselt seotud teadustulemuste praktikasse rakendamisega, siis peaks korruptsioonivastase seaduse nõuded sellele ikkagi täies mahus rakenduma.

Alternatiivina oli ka arutuse all võimalus välistada korruptsioonivastase seaduse mõjualast need tehingud, mille ülikool teeb mitte avalikke vahendeid kasutades, vaid kaasatud eraraha abil, kuid ka see lahendus ei ole realiseeritav. Esiteks on ülikoolidel autonoomia ning nad käsutavad kogu oma raha oma eesmärkide täitmiseks. Ülikoolidel ei ole kohustust pidada eraldi arvestust raha ega muu vara üle selle alusel, millistest allikatest see on laekunud. Teiseks ei ole toimingupiirangu instituut korruptsioonivastases seaduses sõltuvusse seatud sellest, kas tegemist on rahalise tehinguga või mitte.

Toimingupiirangu eesmärk on ennetava meetmena keelata ära igasugused tehingud seotud osapoolte vahel.

Loodan väga, et Rektorite Nõukogu ettepanek leiab kajastust esialgu korruptsioonivastase seaduse muudatuste väljatöötamise kavatsuses ning seejärel ka muudetavas seaduses. Ülikoolid on igati valmis kaasa aitama selleks vajaliku õigusliku regulatsiooni väljatöötamises.

Lugupidamisega

Toomas Asser
Rektorite Nõukogu esimees